

Dr. Schőner Alfréd¹: Személyes emlékezés az egyik legnagyobb zsidó tudósról²

Zsidó gimnazista voltam, amikor egy alkalommal nem jött a vallásánárunk, a zseniális Geyer Arthur, akiért mi ugyanúgy rajongtunk, mint a fölöttünk lévő osztály Scheiberért. Azt mondta az osztályfőnökünk, hogy menjünk be Scheiber professzor órájára, a szomszédos tanterembe. Valóságos revelációként hatott valamennyiünkre az előadása, mert nem olyan szinten tanított, mint egy középiskolai tanár. A kutatásaival kapcsolatos élményeiről beszélt. Például elmondta, hogy kint volt az akkori Leningrádban, s megtalálta a genzában Maimonidész kézírását.

Amikor Geyer Arthur órája véletlenül megint elmaradt, és mi éppen a tokiói olimpia lázában égtünk, Scheiber arról beszélt, hogy a hagyományos zsidó irodalomban hol és miképpen fordul elő az olimpia. Hogyan kapcsolódik az ókori hellenizmus gondolata az olimpiászhoz, és hogyan vettek részt zsidó emberek az ókori olimpiai játékokon. Scheiber, akinek semmi affinitása nem volt a sporthoz, mégis tudta, hogy Hajós Alfréd az athéni olimpián, 1896-ban az Égei-tengeren megtartott úszóversenyen a 100 és az 1200 méteres gyorsúszásban győzött, s ő volt az első zsidó magyar olimpiai bajnok.

A magyarországi oktatásban akkor ezt a fajta komplexitást nem nagyon lehetett máshol tetten érni. Bevett gyakorlat szerint tanítottak történelmet, matematikát, nyelvet stb. A vallásán ilyen megközelítése egészen új volt. Könnyed, tele viccel, történetekkel, napra készen beszélt eseményekről. A megjelenésében volt valami arisztokratikus. Ügyelt arra, hogy öltöny, ing, nyakkendő pontosan illeszkedjék egymáshoz. Ő volt egyébként az egyetlen rabbi, akin - abban az időben - világos öltönyt láttam. A korabeli rabbik feketében, vagy sötétszürkében jártak.

---

¹ Schőner Alfréd (1948/Nyíregyháza): főrabbi, az OR-ZSE rektora, a Szentírás és Talmudtudományi Tanszék tanszékvezető egyetemi tanára.

² Az írás eredeti változata olvasható az OR-ZSE honlapján (<http://or-zse.hu/hacofe/vol2/soner-immemor-seibereml2010.htm>) a HACOFE folyóirat (AZ ORSZÁGOS RABBIKÉPZŐ-ZSIDÓ EGYETEM VALLÁSTUDOMÁNYI FOLYÓIRATA. 2.Tematikus szám: MMX Vol. II. Nr. 1. HU ISSN 2062-140X (Online) – „In Memoriam” rész, 3. írás) „Huszonöt éve hunyt el az Országos Rabbiképző Intézet igazgatója. Személyes emlékezés az egyik legnagyobb zsidó tudósról” címmel.

Scheiber Sándor, Dér István és Weisz Dávid főrabbi

Harmadikosok voltunk, amikor a zsidó gimnázium Anna Frank felvette nevét. Attól kezdve a szombat délelőtti istentiszteletre mindenkinek a Rabbiképző zsinagógájába kellett járni. Először találkoztam a neológ rabbi, a rabbijelölt fogalmával, és ismertem meg a neológ liturgiát. A kicsi, József körüti templomban, fent a jobb oldalon az első sor szélén ült Scheiber, mellette Szemere Samu és Szirmai, alias Schnürmacher főkántor, operaénekes. Minden szombat délelőtt egy rabbijelölt prédikált. A rabbijelöltek fekete reverendát és sapkát, birétumot viseltek. Scheiber figyelte, hogy mennek fel a szószékre, hogyan tartják meg rövid prédikációjukat, és hogy lekötik-e a hallgatóságot.

Később, amikor homiletikát tanított nekünk a szemináriumban, azt hangoztatta, hogy a rabbinak nem *egyfajta* beszéd stílussal kell rendelkeznie. Nem mindegy, hogy gimnazisták előtt tart előadást a hetiszakasról, vagy egyetemisták előtt vallásfilozófiai kérdésekről. Scheiber nagy hatással volt rám. A rabbi pályára azonban szüleim irányítottak. Apám nagyon vallásos volt, a hite a Soá után sem rendült meg. Úgy érezte, ha neki fiúgyermek lesz, a rabbi pályára kell adnia. Ő tudatosan erre nevelt engem. Imponált neki, hogy van egy olyan hely, ahol folytatni tudom a zsidó tanulmányaimat. A rabbi fogalma valóságos piedesztált jelentett számára.

Minden reggel fel kellett kelnem hat órakor, és apám fél nyolcig tanult velem tóraolvasást. Így amikor bekerültem a szemináriumba, már pontosztalanul olvastam Mózes öt könyvét, ha nem is hibátlanul.

Az egykori Rabbiképző fönmaradásának és létének alapvető feltétele volt, hogy a háttérben működött a zsidó gimnázium. Érettségi után néhányan továbbtanultak a Rabbiképzőben, és nemcsak azért döntöttek így, hogy megúszhassák a katonaságot, hanem, mert ez volt az egyedüli felsőoktatási intézmény, ahol zsidóságot lehetett tanulni. A mai rabbik, és az elmúlt évtizedek rabbi karának tagjai, néhány kivételtől eltekintve, a zsidó gimnázium végzettjei. Közrejátszott ebben az is, hogy akkor a két alma mater két egymásba átjárható épületben működött.

Scheiber sokszor felidézte, hogy Dunaföldváron, ahol háború előtt maga is rabbiskodott, az ország legkisebb közösségében, ugyanolyan odaadóan kellett végezni a munkát, mint a

legnagyobb közösségben: összefogni, irányítani a híveket, *minjánt* szervezni reggel és este, elképzelhetetlen lett volna, hogy a rabbi onnan hiányozzék. Mindig tudta, hogyan lehet, a racionalitást az emocionális érvekkel keverve, meggyőzni a hallgatót.

Vártuk az óráit. Ő volt a mester, az ideál. Napra kész volt mindenben, ami zsidó irodalommal, zsidó műveltséggel, zsidó művészettel, Bibliával kapcsolatos, és elképesztő mennyiségű publikációja jelent meg. Sorba álltunk a különlenyomataiért, mindenkinek személy szerint dedikálta. Nagy különlenyomat-és könyvgyűjtő volt. Szállóigévé vált az a mondata: "Ritka könyv, nekem megvan!" Mindenben törekedett a tökéletességre. Emlékszem, amikor az IMIT évkönyvet újra indította. Az évkönyv 1895-ben jelent meg először, az utolsó 1948-ban, azt Szemere Samu szerkesztette. 1970-ben vált lehetővé, hogy MIOK (Magyar Izraeliták Országos Képviselő) Évkönyv néven folytatódjék ez a hagyomány. Az első vékony kötet fedőlapja elképesztően szomorú sárga színűre sikeredett, és ez Scheibert, úgy is, mint szerkesztőt, nagyon zavarta. Elment egy könyvkötőhöz, és az otthoni példányát bekötötte olyan színbe, mint az eredeti IMIT évkönyv volt. A misztikusan szép bordó színű borító gerincére ugyanolyan arany betűkkel gravírozta rá az évfolyamot. Utána még megjelentek évkönyvek, ha nem is évenként. Mi is adtunk már ki, mármint az Országos Rabbiképző-Zsidó Egyetem, OR-ZSE Évkönyv címen. Őrizze e két kötet is Scheiber Sándor emlékét!

Scheiber sokat adott arra, hogy a tanítványai ne legyenek "szakbarbárok". Nem egyszer megkérdezte, mikor voltak utoljára színházban, mit láttak, s elmeséltette. Szemere Samuval, a korszak legnagyobb polgári filozófusával megbeszélte, hogy választható tárgyként tartson egy Hamlet-szemináriumot. Így Szemere fél éven keresztül a Shakespeare drámát elemezte a zsúfolásig megtelt díszteremben, ahol minden alkalommal Scheiber is ott ült a hallgatóság soraiban.

A rabbinak, mondotta, nem könnyű az élete sehol sem. Állandóan fókuszban él. Ezért kell, hogy valamihez mindig visszatérhessen, amivel leköti magát. Többünket segített abban, hogy egyetemi diplomát szerezzünk. Scheiber megtanított arra, hogyan kell megírni egy tudományos dolgozatot, hogyan lehet megközelíteni egy témát, amiből előadás, vagy publikáció lesz. Részletesen elmesélte, hogyan született meg a Magyar Zsidó Oklevéltár sorozata; ki volt Moess Alfréd, akivel az első köteteket szerkesztette; Dán Róbert, akivel később dolgozott együtt; s hogy miért fontos az Oklevéltár a kutató számára. Ámulva hallgattuk, hogyan jött létre a hitközségi monográfiák sorozata, Győrtől Szentestig. Olyan embereket sikerült megnyernie az ügynek, akik megszállottjai a történetkutatásnak.

A Rabbiképzőben a záróvizsgáim 1973 őszén voltak. A vizsgabizottság elnöke Schwarz Mór, a Dózsa György úti templom főrabbija volt. 1974 január 13-án avattak rabbivá, a szeminárium zsinagógájában. Scheiber sokat adott a külsőségekre. Amikor belépett a templomba, megszólalt az orgona, mögötte jött Feleki Rezső főkántor, s utána én. A frigyszekrény előtt körbe vett öt rabbi. Először Dér István főrabbi beszélt, utána zsoltárok hangzottak el, majd Scheiber Sándor lépett mellém, és kezét fejemre téve áldott meg a *jövorehehó*-val. Drága fiamnak nevezett gyönyörű beszédében. Az avatási szertartást egy drámai idézettel fejezte be "...van, ahol temetnek és van, ahol énekelnek!" Utalt arra, hogy édesanyámat rabbivá avatásom előtt három héttel veszítettem el.

Scheiber Sándor beiktatja Szegeden az új rabbit, Schőner Alfrédet (1974)

Ez már abban az időszakban volt, amikor Scheiber a strúmaműtété miatt elvesztette a hangját. Hosszú ideig, péntek este és az ünnepeken mikrofonba beszélt. A beszédeit mindig leírta, minden szónak megvolt a maga helye. Az előadásain képes volt másfél órán át zsebre dugott kézzel lezserül beszélni, de a prédikációi, a nagyünnepi beszédei, a temetési emlékbeszédei mind-mind rövidek voltak. Ilyen szempontból a magyarországi zsidó homiletika történetében is újat hozott: szép magyarsággal, röviden, érthetően beszélt. Tudom, - mondta - hogy nem lehet mindig veretes magyarsággal beszélni, de arra kell törekedni, hogy a beszéd úgy hasson, mintha nyomdakész lenne. Ez egy olyan műfaj, ami gyorsan elillan. Most valamit elmondasz, és nem tudod már kijavítani. Amikor a szószéken beszélsz, közvetlenül a hívőkhöz beszélj, és ne hagyd kételyeket a szavaid után. Olyan legyen a beszéded, mint egy kinyilatkoztatás. Ez tanítás, így kell elfogadni!

Szegedi rabbiként, a 70-es években megismerkedtem a Tisza-parti város szellemi életének reprezentánsaival, többek között Bálint Sándorral, a korszak egyik legkiválóbb folklóristájával. Így tudtam meg, hogy milyen mély barátság fűzi Scheiberhez. Egy alkalommal Scheiber meglátogatta barátját Szegeden, s a hívő katolikus Bálint Sándor meghívott engem is magához, hogy fiatal rabbiként jelen lehessenek, amikor a mesteremmel beszélgetnek. Elmondhatatlan megtiszteltetés volt ez számomra. A népi folklór olyan magaslataira vittek magukkal, amit elképzelni sem tudtam.

Amikor Löw Immanuel lánya, Eszter meghalt, Scheibert kérték fel, hogy ő temesse el. Van egy íratlan szabály, hogy az egyik rabbi a másik rabbi közösségében, annak beleegyezése nélkül semmilyen funkciót nem vállal. És akkor Scheiber felhívott telefonon, hogy "hozzájárulok-e", hogy ő temesse Löw Esztert. Kvázi "kikérte" a szegedi rabbi hozzájárulását, aki nem is oly régen még a tanítványa volt.

Scheiber lojalitását hasonlóképp jól példázta kapcsolata Richtmann Mózesrel. Köztudott, hogy Richtmann egyfajta "kitaszítottságban" élte meg a zsidóságát, miután a neológoknak ortodox, az ortodoxoknak pedig neológ volt. Mindenkinek a szemébe mondta vélt vagy valós igazságát, s ezenközben kérlelhetetlenül őszinte tudott lenni. Scheiber maga mellé vette a rigorózus öregurat, s őt kérte meg minden szombat délelőtt, hogy tartson tóramagyarázatot. Richtmann élt a lehetőséggel, mondta, mondta a magáét, és nem tudta abbahagyni. Scheiber

különböző módon kacsintgatott felé, hogy fejezze már be, de addig fel nem állt az asztaltól, amíg Richtmann beszélt. Azt mondta, ha Richtmann beszél, végig kell hallgatni!

Majse Weisz főrabbi az 50-es, 60-as, 70-es évek domináns vallási vezetője volt a magyarországi ortodoxiában. Scheiber nagyon tisztelte benne a talmudistát, valósággal felnézett rá, "szent ember", mindig így beszélt róla. Majse Weisz viszonylag hirtelen halt meg, hetvenegynéhány éves lehetett, és Scheiber bejelentette, hogy kimegyünk a temetésére. Vele mentünk valamennyien, rabbijelöltek. Ő, aki irtózott a haláltól, és félt minden betegségtől, azt mondta, bemegy Majse Weisz táhárájához, a mosdatásához. "Aki akar, jöjjön velem." És ott voltunk mind, amikor Majse Weiszt az utolsó útra felkészítették, segítettünk az öltöztetésénél. Scheiber ragaszkodott hozzá, hogy az egyik zoknit ő húzza fel a lábára, mert ez a legnagyobb micvá. Ezzel "elősegítjük" a túlvilágra jutását, hogy fizikailag és lelkileg megtisztulva kerülhessen az Örökkévaló színe elé. Scheibernek, aki abszolút liberális, modern rabbi volt, élt a lelkében valami rendkívüli tisztelet a vallásosság és a mélyen hívó emberek iránt.

Scheiber Sándor neve megkerülhetetlen a magyarországi zsidóság életében. A XX. századi zsidó tudomány Magyarországon nélküle érthetetlen. Mindenki, aki kutat, vagy ír, előbb-utóbb Scheiberbe "botlik". Az oktatásban változatlanul fontos az ő szemlélete, ami a mai életre is adaptálható. A tudomány iránti alázat, a rabbi hivatás örök értékei. A szentírásoktatást, vagy a bibliaoktatást, a judaisztika összes stúdiumát ugyanolyan fontosnak tartom, mint Scheiber, csak alapvetően a pedagógiai eszközök, a demonstráció más, mint az ő idejében volt. De modern pedagógiai világképe most is előttünk lebeg. Hiszen ebben is iskolateremtő volt. A lényeg azonban az Egyetem, ami Scheiber nagy álma volt, s amit - más politikai, történelmi és szociológiai körülmények között - ő is tető alá hozott volna. Elképzelem, amint "fönről" mosolyog az Egyetemünket látva. Minden törekvésünk arra irányul, hogy az a szellemi örökség, amit ő ránk hagyott, ne vesszen feledésbe.

Scheiber Sándor *Folklór és tárgytörténet* c. 1984-ben megjelent könyvének 585. oldalán a szerző így vall önmagáról:

"Hogy mi marad meg munkásságomból, az utókor dönti el. Azt azonban már most is tudom, a hebraicát és a judaicát bevitettem a magyar tudomány disciplinái közé, munkatársakat neveltem, érdeklődést ébresztettem a felnőttek és az ifjúság körében, megőriztem főiskolánk hírnevét, tanítványaim katedrákon viszik tovább. Magyarországot és Budapestet megtartottam a zsidó szellemi élet centrumai között. Ez az én munkám és nem is kevés.

Scheiber Sándor, 1974. január

József Attila azt írja Curriculum vitae-jében, hogy ő nem volt zseni, csak árvagyerek. Hadd variáljam szavait: - írja Scheiber - Én nem vagyok nagy tudós, csak egyedül maradtam. Akik nálam különbek voltak, nem jöttek vissza, vagy elhagytak. Így egy tragikus korszakban magamnak kellett újjáépíteni a Rabbiképző Intézetet, tanítványokat oktatni, tudományt szervezni, szerkeszteni, korrigálni, levelezni. Mindez erőim legjavát vonta el a munkától. Sokszori és csillogó csábítással szemben itthon maradtam. Marasztalt a magyar nyelv és irodalom szeretete. Marasztalt a hivatástudat. Hogy e helyben található anyag feldolgozása az egyetemes zsidó tudomány érdeke. Ebből nőttek ki könyveim."

Édesapja, Dr. Scheiber Lajos egykori templomának, a Nagyfuvaros utcai zsinagógának, félézados jubileumán, fia e szavakkal zárta beszédét, amellyel most mi tisztelgünk Mesterünk előtt: "Asylum meum aeternitas."